

«НОВА ПЕДАГОГІЧНА ДУМКА»

НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ ЖУРНАЛ

№ 1 (89) 2017 р.

ISSN 2520-6427

Засновано у грудні 1994 року

Видається 1 раз на квартал

Зареєстровано Міністерством юстиції України.

Свідоцтво про державну реєстрацію серія КВ № 16684-5256 ПР від 28.05.2010 р.

Засновники: Рівненський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти (РОППО), Рівненський державний гуманітарний університет (РДГУ).

Схвалено вченою радою РОППО (протокол № 2 від 02.03.2017 р.)

Журнал «Нова педагогічна думка» входить до переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата наук. (Постанова Президії ВАК України № 01-05/5 від 01.07.2010 року та наказ Міністерства освіти і науки України №747 від 13.07.2015).

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР

Алла Черній, кандидат політичних наук, доцент,
ректор Рівненського ОППО

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Валерій Биков, доктор технічних наук, професор
Владислав Вербець, доктор педагогічних наук, професор
Олег Власюк, кандидат історичних наук
Галина Вокальчук, доктор філологічних наук, професор
Тетяна Гавлігіна, кандидат педагогічних наук, доцент
Максим Гон, доктор політичних наук, професор
Лідія Даниленко, доктор педагогічних наук, професор
Анатолій Дем'янчук, доктор педагогічних наук, професор
Василь Жуковський, доктор педагогічних наук, професор
Людмила Карамушка, доктор психологічних наук, професор
Леонід Кожушко, доктор технічних наук, професор
Петро Кралюк, доктор філософських наук, професор
Володимир Лавренчук, кандидат філологічних наук
Світлана Литвиненко, доктор педагогічних наук, професор
Микола Люшин, кандидат педагогічних наук
Іван Малафійк, доктор педагогічних наук, професор
Надія Мельник, кандидат педагогічних наук
Роман Павелків, доктор психологічних наук, професор
Юрій Пелех, доктор педагогічних наук, професор
Оксана Петренко, доктор педагогічних наук, професор
Руслан Постолюк, кандидат історичних наук, професор
Григорій Пустовіт, доктор педагогічних наук, професор
Людмила Савчук, кандидат педагогічних наук, доцент
Ярослав Сверлюк, доктор педагогічних наук, професор
Андрій Сяський, доктор технічних наук, професор
Іван Хом'як, доктор педагогічних наук, професор
Людмила Шугаєва, доктор філософських наук, професор

Видавець: Рівненський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти

Адреса редакції та видавця:

Рівненський обласний інститут післядипломної
педагогічної освіти

вул. Чорновола, 74, м. Рівне, 33028

тел./факс: 0(362) 64-96-60

E-mail: roippo.rv@ukr.net, www.roippo.org.ua

ЗМІСТ

ФІЛОСОФІЯ ОСВІТИ.

ІСТОРІЯ ОСВІТИ

- Вознюк Л. Розвиток методологічної культури вчителя в системі сучасної шкільної освіти 3
Загородня А. Нормативно-правове регулювання діяльності вищих економічних навчальних закладів України та Польщі 7

УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ.

ПРОФІЛЬНЕ НАВЧАННЯ

- Завалевський Ю. Сутність професійної компетентності вчителя в реалізації Концепції Нової української школи 11
Кириленко С. Інноваційні виміри розвитку загальноосвітнього навчального закладу 15
Шегеда А., Стефанович О. Експертна оцінка перспективного педагогічного досвіду 19

СУЧАСНІ ОСВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ

- Васильченко Л., Шевченко В. Дидактичні принципи інформаційного освітнього середовища 23
Герасименко Н. Формування інформаційної культури педагогів засобами геосервісів Google 29
Ляхощька Л., Бондаренко Л. Масовий відкритий онлайн-урок як інноваційна форма навчання в загальноосвітніх навчальних закладах 32
Тимчина В., Тимчина Н. Моделювання сучасних уроків засобами віртуальних музеїв 36

ПСИХОЛОГІЯ.

СОЦІАЛЬНА ПЕДАГОГІКА.

РОБОТА З ОБДАРОВАНИМИ ДІТЬМИ

- Альоша О. Формування моральності дітей та молоді шляхом захисту їх від шкідливої інформації 39
Веремійчук Т. Психологічні особливості переживання кризи студентською молоддю в Україні 44
Демчук О. Сімейні цінності як парадигма інституту життєдіяльності 47
Сушик Н. Булінг серед дітей як соціально-педагогічна проблема в загальноосвітніх навчальних закладах 49

МОВОЗНАВСТВО ТА ЛІТЕРАТУРА

Мандрик Н. До проблем вивчення історії української літературної мови	53
Радзієвський В. Стилiстичні особливості активації загальноживаної лексики у малій прозі Леоніда Мосендза	57
Сяська Н. Роль соціокультурного аспекту у формуванні професійно-комунікативної компетентності майбутніх учителів іноземних мов	60
Шумський О. Концепція лінгвосоосвіти майбутніх учителів іноземних мов	63

ПОЧАТКОВА ОСВІТА.

ДОШКІЛЬНЕ ВИХОВАННЯ

Глінчук Ю. Програма викладання навчальної дисципліни «Охорона праці в галузі» для студентів спеціальності «Початкова освіта» за вимогами кредитно-трансферної системи організації навчального процесу	67
Міщень О. Моральна складова у підготовці етичного вчителя початкових класів	70
Шутяк В. Робота із пластиліном та глиною на уроках трудового навчання в початкових класах	74

ПРИРОДОЗНАВСТВО.

ТЕХНОЛОГІЇ

Довмантович Н. Аналіз мотивації навчальної діяльності студентів у медичному училищі	78
Лотоцька Л. Пропаганда здорового способу та якості життя серед студентів вищих медичних навчальних закладів	81

ВИХОВНІ ТЕХНОЛОГІЇ.

ПОЗАШКІЛЬНА ОСВІТА

Безкоровайна О. Проблема виховання толерантної особистості в умовах полікультурності сучасного освітнього простору	85
Журба К. Діагностика вихованості смисложиттєвих цінностей учнів основної та старшої школи	89
Петрова С. Роль соціально-виховного простору в становленні особистості дитини-сироти	93

МУЗИКА. ЕСТЕТИКА

Гумінська О. Формування творчої компетентності вчителя у процесі моделювання уроку музичного мистецтва	98
Крусь О. Народнопісенна творчість та формування особистості майбутнього вчителя музики	101
Радковська Л. Самостійна робота як основа самоосвіти студентів вищих мистецьких навчальних закладів	104

ВИХОВНІ ТЕХНОЛОГІЇ. ПОЗАШКІЛЬНА ОСВІТА

УДК 373.3.017

Ольга БЕЗКОРОВАЙНА,
доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри методики викладання іноземних мов
Рівненського державного гуманітарного університету

ПРОБЛЕМА ВИХОВАННЯ ТОЛЕРАНТНОЇ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ ПОЛІКУЛЬТУРНОСТІ СУЧАСНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ

У статті розглянуто смислове значення понять «полікультурна освіта», «полікультурність», «полікультурне виховання», «толерантність». Обґрунтовано основні пріоритетні й інноваційні ідеї означеної проблеми в теорії та практиці. Виокремлено ефективні форми й інтерактивні методи виховання і навчання з учнівською та студентською молоддю в умовах становлення нової системи освіти.

Ключові слова: толерантність, полікультурність, особистісне самоствердження, інтерактивні методи, особистісно орієнтований підхід.

В статье раскрыты теоретические положения исследуемой проблемы, рассмотрено смысловое значение понятий «поликультурное образование», «поликультурность», «поликультурное воспитание», «толерантность». Обоснованы основные приоритетные и инновационные идеи обозначенной проблемы в теории и практик. Выделены эффективные формы и интерактивные методы воспитания и обучения с ученической и студенческой молодежью в условиях становления новой системы образования.

Ключевые слова: толерантность, поликультурность, личностное самоутверждение, интерактивные методы, личностно ориентированный подход.

The semantic value of concept of «polyculture», «polycultural education», «tolerance» is examined in the article, the basic priority and innovative ideas of the noted problem are grounded in a theory and practice, effective forms and interactive methods of education and studies are selected with school and students young people in the condition of becoming of new system of education.

Key words: tolerance, polyculture, personality self-affirmation, interactive methods, person centered approach.

Постановка проблеми. В умовах реформування системи освіти, активного розвитку міжнародних відносин та зростаючої глобалізації суспільства актуальним постає питання виховання активної, гармонійної, толерантної особистості, здатної перебувати в багатонаціональній та полікультурній навколишній дійсності. Це – складна й багатогранна проблема, розв'язання якої можливе за умови формування якісно нового рівня культури міжетнічних відносин.

У зв'язку з цим роль методології може виконувати ідея полікультурної освіти, суть якої – у сходженні від особистісно-етнічного до загальнолюдського, планетарного мислення через усвідомлення себе частинкою етносу, держави, людства.

Процес полікультурної освіти включає в себе етнічний, громадянський і глобальний (планетарний) рівні.

Перший рівень – етнічний – передбачає залучення до культури свого етносу/нації і близьке ознайомлення з етнокультурою інших народів з метою формування культури міжнародного спілкування.

Другий рівень – громадянський – пов'язаний з усвідомленням себе громадянином країни і розвитком громадянської позиції, патріотичних почуттів, економічної і правової культури. У сучасному світі дедалі більше людей шукують опори в традиційних цінностях своїх предків, прагнуть зберегти свою самобутність, унікальну культуру – своєрідний етнокультурний парадокс сучасності, адже саме це явище супроводжує всезростаючу уніфікацію духовної й матеріальної культури, процеси глобалізації.

Третій рівень – глобальний – ґрунтується на ознайомленні із системою знань щодо прав і свобод людини, міждержавних відносин та спрямований на формування позитивного досвіду спільного «мешкання» на Землі шляхом вирішення загальнопланетарних проблем (екологія, космос, питання війни та миру тощо) [4, с. 122].

Таким чином, сьогодення вимагає виховання особистостей, які не лише усвідомлюють зростаючу глобальну взаємозалежність між народами та націями, а й розуміють необхідність міжнародної солідарності та співпраці, готові до конструктивної участі в діалозі культур.

Аналіз наукових досліджень та публікацій. Сприйняття культурного різноманіття та культурних відмінностей призводить до розуміння необхідності рівноправного діалогу, основним завданням якого є забезпечення гуманних взаємин представників різних національних культур, прийняття принципів толерантності та культурного плюралізму. У працях І. Беха, Е. Багрова, Ю. Бромля, А. Головатенка, Ф. Горовського, М. Євтуха, В. Заслуженюка, П. Кендзьора, О. Сухомлинської,

Р. Сойчук, Т. Толочка та інших науковців звернено увагу на потребу дослідження теорії етносу й міжнаціональних відносин. Крім того, вчені розглядають питання співвіднесення держави і нації, особливостей етнонаціональної політики на сучасному етапі, роль національної свідомості, її духовності в процесі консолідації суспільства у зв'язку з полікультурним вихованням учнівської молоді.

Мета статті – на основі аналізу та узагальнення довідково-енциклопедичної, наукової, навчально-методичної літератури уточнити сутність понять «полікультурна освіта», «полікультурність», «полікультурне виховання», «толерантність»; розглянути основні пріоритети та інноваційні ідеї означеної проблеми в теорії та практиці.

Виклад основного матеріалу. В сучасних умовах, що, з одного боку, характеризуються прискоренням темпів глобалізації та інтеграції всіх життєвих процесів і явищ, а з іншого – прагненням до відокремлення національних культур, особливого значення набуває проблема виховання толерантної особистості в умовах полікультурності сучасного освітнього простору. Зважаючи на це, необхідно враховувати методологічні підходи в розробці представленої нами проблеми, котра має як міждисциплінарний характер, так і співвіднесення теорії і практики.

У зв'язку з цим актуальними є дослідження як вітчизняних, так і зарубіжних авторів. Так, І. Бех стверджує: «З повним правом можна сказати, що вищі моральні цінності – це і духовні цінності. Духовна цінність – це, безумовно, самовартісне утворення, вище «Я». Таким чином, ми говоримо про духовність доброчинності або про одиницю, над якою маємо працювати. Ми – педагоги-вихователі і маємо виховувати цінності у вищевикладеному розумінні» [2, с. 10]. «Головна ідея виховання особистості, – на думку І. Зязюна, – очікування від неї не відповідної, а відповідальної дії. Це, у свою чергу, передбачає не стільки формування людини за встановленими мірками і стандартами (хоча і без цього її поступ не відбудеться), скільки вміння виявити здібності суб'єкта виховання до творчості і вивести його на шлях культурного вселюдського творення [9, с. 14]. За твердженням О. Сухомлинської, «мета педагогічного впливу полягає в допущенні дитини до тих християнських цінностей, які мають універсальне гуманістичне значення, абсолютний характер і, що найважливіше для виховання, позитивну спрямованість. Цієї мети можна досягти через систему завдань, зокрема формування моральної культури, толерантного ставлення до інших культур і традицій» [12, с. 16].

Виховання національного самоствердження в учнівської молоді набуває сьогодні особливої актуальності. У зв'язку з цим цікавим, на нашу думку, є дослідження Р. Сойчук, яка, розглядаючи цю важливу проблему, визначає оптимальні шляхи, нові підходи: «Почуттями, які сприяють національному самоствердженню учнівської молоді є національна гідність і гордість, відданість, національна солідарність і самоодатність, відповідальність, толерантність» [9, с. 128].

З огляду на вищезазначене, заслуговує на увагу дослідження П. Кендзьора щодо системи організації полікультурного виховання в школі. Формування мета полікультурного виховання, на його думку, полягає в оволодінні особистістю знаннями про культуру власного народу, формування в неї позитивного ставлення до культурних надбань інших спільнот, розвиток умінь і навичок взаємодії з представниками інших культур, виховання в душі толерантності й загальнолюдських цінностей [8, с. 107].

Ідеї педагогіки толерантності в сучасному світі стають дедалі популярнішими. Усе більше країн розглядають їх як невід'ємну складову своєї освіти, державного та суспільного життя, а також взаєморозуміння, довіри між народами, збереження миру на Землі. Так, у Декларації принципів толерантності, ухваленій членами ООН із питань освіти, науки і культури, особлива увага звертається на обов'язок для всіх без винятку країн-членів розвивати та забезпечувати повагу прав людини й основних свобод, незалежно від їх раси, статі, мови, національної приналежності, релігії або стану здоров'я, й боротися з проявами нетерпимості. Вони ухвалюють та урочисто проголошують їх, оскільки толерантність є не лише важливим принципом, а й необхідною умовою миру та соціально-економічного розвитку всіх народів [7, с. 176].

ООН проголосила 2000–2010 роки *Декадою культури ненасилля*, тобто толерантності, визначивши 16 листопада *Міжнародним днем толерантності*.

У доповіді ЮНЕСКО «Освіта для XXI століття», підготовленої Міжнародною комісією під керівництвом Жака Делора, закладено важливі підвалини нової парадигми освіти, в основу якої покладено ідеї життєтворчості, підкреслено вирішальну роль освіти в розвитку особистості, всього суспільства, у становленні мирних і дружних відносин між усіма народами.

Як зазначено в Доповіді, освіту впродовж життя слід будувати на чотирьох основах:

- навчитися пізнавати;
- навчитися робити;
- навчитися жити разом;
- навчитися жити.

Навчитися жити разом – означає, виховуючи толерантність, розуміти іншого й відчувати взаємозалежність, здійснювати загальні проекти й бути готовими до врегулювання конфліктів в умовах поваги до цінностей плюралізму, взаєморозуміння, усвідомлювати потреби й погляди інших людей, технології життя, знати й цінувати інші культури, осягати значення свободи поглядів, володіти культурою спілкування навіть у тих ситуаціях, коли виникають принципові розбіжності, бути зацікавленим у спільному пошуку найприйнятнішого розв'язання важливих життєвих проблем, сприяти взаєморозумінню з іншими учасниками взаємодій, виробленню взаємоприйнятих норм і правил. Усього цього має навчитися молодь XXI століття.

Толерантність завжди була універсальною загальнолюдською цінністю й основою для розбудови власне людських контактів на різних рівнях у взаєминах між окремими особистостями, між різними за організацією соціальними групами, народами й державами.

У довідниках із соціології зазначено, що толерантність – це терпимість до чужого способу життя, поведінки, звичаїв, почуттів, поглядів, ідей, вірувань.

Американський психолог Г. Оллпорт визначає поняття «толерантність» за допомогою таких тез:

Толерантність – це:

- співпраця, дух партнерства;
- готовність приймати чужу думку;
- повага до людської гідності;
- прийняття іншого таким, яким він є;
- здатність поставити себе на місце іншого;
- повага права бути іншим;
- визнання різноманітності;
- визнання рівності інших;
- терпимість до чужих думок, вірувань і поведінки;
- відмова від домінування, насильства й заподіяння шкоди іншому [13, с. 6].

Цікавим і актуальним є досвід оволодіння засадами толерантності в студентському середовищі, висвітлений у статтях Л. Завірюхи. Вона, зокрема, зазначає: «Брак досвіду, культури спілкування, незнання причин міжкультурних і людських розбіжностей породжують нетолерантність. Єдиний спосіб протидіяти цьому – підняти культурний і освітній рівень» [8]. Крім того, на думку науковця, щоб оволодіти засадами толерантності, передусім необхідно зробити власний аналіз її основних передумов.

Самопізнання й пізнання іншого, рефлексія. Внутрішній діалог є найважливішою передумовою спілкування з іншими людьми. Втрачаючи його, люди віддаляються одне від одного, усамітнюються. Пізнання людиною себе необхідне, зокрема для корекції своєї поведінки – як у складних, кризових ситуаціях, так і в повсякденному житті. Про важливість самопізнання наголошували свого часу і Г. Сковорода, і В. Ромеєць, і М. Бердяєв.

Самооцінка особистого інтелекту, взаємин з іншими. Від самооцінки залежать взаємини людини з тими, хто її оточує, її самокритичність, вимогливість до себе, ставлення до власних успіхів і невдач. Фахівці вирізняють три основні види самооцінки: занижену, завищену й адекватну. Після самоаналізу важливо визначити шляхи свого самовдосконалення. Оцінюючи своє «Я», необхідно порівнювати себе з іншими, проте не з тими, хто гірший, а з тими, хто кращий за нас.

Базові знання труднощів, бар'єрів у спілкуванні та вміння їх долати. Самовдосконалювати свій потенціал у спілкуванні – означає будувати свої взаємини з іншими на принципах взаєморозуміння, співпраці, щиро і зацікавлено спілкуватися, співпереживати.

Говорячи про проблему знання труднощів у спілкуванні та вмінні їх долати, варто, на нашу думку, звернутися до книги Р. Безпальчої «Шляхи мирного розв'язання конфліктів у школі» [6], яка містить методичні поради, рекомендації, спрямовані на те, аби навчити дитину жити по-новому – за законами толерантності, поважаючи думки тих, хто мислить по-іншому, навчити вмінню спілкуватися з ними цивілізовано, мирним шляхом розв'язувати конфлікти.

Освіта. Культура. Такт як визначальна риса інтелігентної людини. Бажання пізнавати, прислуховуватися, придивлятися до здобутків освіти і культури – запорука утвердження толерантності. Демократична освіта – це освіта без упереджень і стереотипів, це – партнерство, поступливість з обох сторін, співпраця та взаєморозуміння.

Наслідкування найкращих зразків у спілкуванні, взаєминах, манері поведінки. Прикладом для наслідування можуть бути відомі вчені, педагоги, артисти, просто звичайні люди, які справили на вас незабутнє враження своїми вчинками, діями, манерами, і авторитетом яких можна по-справжньому захоплюватися. Враховуючи вищесказане, можна визначити особистісні якості толерантної особистості, до яких, передусім, належить вміння вести діалог із представниками іншої культури, розуміти, приймати як належне їх культурні особливості, вбачаючи в них носіїв інших цінностей, логіки мислення, форм поведінки, уникаючи тим самим міжкультурного конфлікту.

Розроблена нами технологія виховання культури особистісного самоствердження старшокласника, яка включає низку етапів, ставить такі основні завдання: первісне ініціювання активності молоді, оснащення її засобами і прийомами самостійності, вирішення проблемних завдань, включення в спілкування й особи-

стісно значущу соціально-ціннісну діяльність, котра актуалізує творчу активність і полікультурну спрямованість. До змісту навчально-виховного процесу було включено етнорегіональний матеріал з метою створення ситуацій успіху і сприятливих умов в орієнтації старшокласника з метою самоствердження.

У межах програми «Від самоствердження до самореалізації» [5] впроваджувалися не лише традиційні, а й інтерактивні форми виховної роботи, що сприяли усвідомленню старшокласниками своїх можливостей, переваг і недоліків власного «Я», оволодінню прийомами і методами самоосвіти й самовиховання.

Серед форм роботи, що сприяли становленню внутрішньої позиції самоствердження особистості раннього юнацького віку, ми надавали перевагу рольовим іграм, тренінгам, «круглим столам», дебатам, мозковому штурму, а також засобам мультимедіа в межах роботи факультативного курсу для старшокласників «Людина в суспільстві».

Проект програми факультативного курсу «Людина в суспільстві» передбачав розробку такого змісту, який би дозволив підготувати педагога до реалізації виховання культури особистісного самоствердження з учнями старших класів, а як наслідок – допоміг би останнім розібратися в багатоманітності суспільних стосунків, у собі, в інших людях, виробити власну життєву позицію, реалізувати власні можливості, самоствердитися як толерантна особистість.

У запропонованому нами змісті програми спецкурсу «Людина в суспільстві» було виокремлено три підходи: гуманістичний, особистісно орієнтований та культурологічний за чотирма блоками:

Блок I. Культурологічні основи особистісного самоствердження. Ознайомлення з культурою як світом артефактів. Культура розглядається як умова розвитку людини, що здійснює в ній певні функції. Представлено поняття світової, національної та етнічної культури. Етнокультура характеризується як ціннісно-смысловий простір.

Блок II. Етнічний зміст культури особистісного самоствердження в умовах особистісно орієнтованого підходу. В етнічному аспекті культура самоствердження особистості є необхідною умовою відтворення культурних цінностей-смыслів. Цінності-смысли етнокультури закладено в мові, літературі, історії, мистецтві, релігії, етиці, фольклорі, і у своїй сукупності вони формують національно-психологічне сприйняття дійсності – ментальність.

Блок III. Національно-культурний контекст як умова реалізації особистісного самоствердження школяра. Національно-культурний контекст у вихованні культури самоствердження відкриває особистості школяра суттєвий зміст культури етносу і розуміння її місця в ній, формує особистісно-смыслову сферу індивіда, котрий підпорядковується певному етносоціуму, культурі, історичній епосі, природничо-географічному регіону.

Блок IV. Культура педагога та його роль у реалізації особистісного самоствердження школяра. Педагог – це спеціаліст, який володіє «баченням» освіти крізь призму культури. Для вихованців він – зразок культурної людини, носій ціннісно-смыслових домінант етнокультури (мова, література, мистецтво, етикет, історія, релігія, фольклор), при передаванні яких у процесі взаємодії він сприяє виникненню у молоді «Я»-етнічного. Педагога в цьому випадку характеризує: адекватна мотивація (усвідомлення самоцінності своєї праці); мотиви щодо формування особистості

й етнічної самосвідомості, емпатія, толерантність, комунікабельність, високий рівень фундаментальних знань, емоційна чуйність стосовно свого етносу; професійна рефлексія, відповідальність; прояв гуманної педагогічної позиції, турботи і підтримки індивідуальності кожного вихованця; особливий особистісно орієнтований стиль педагогічного мислення (установка на ціннісно-сміслову спілкування); креативність (творче начало); подача інформації з позиції «Ми» тощо. При цьому педагог бере участь в організації культурно-інформаційного середовища, міжособистісного діалогу, конструюванні культурних новоутворень в особистісно-смісловій сфері учнів, здійснює моделювання виховних і навчальних особистісно орієнтованих ситуацій.

До змісту програми представленого блоку були включені такі теми: «Національна культура педагога в структурі його базової культури», «Особливості ціннісно-сміслового спілкування педагога в освітньому процесі», «Роль творчості педагога у прищепленні національних смислів і цінностей культури».

Різноманітними є форми проведення занять: бесіди, дискусії, брейн-ринги, диспути, «круглі столи», перегляд відеофільмів, залучення учнів до проектної діяльності, які у своїй сукупності передбачають орієнтацію молоді на полікультурне сприйняття навколишньої дійсності, збагачення її знань з питань політичного, економічного та культурного життя представників інших народів, поваги до їх цивілізацій, культур, моральних цінностей, укладу життя.

Відповідно до стратегії модернізації освітньої системи України вивчення іноземних мов вважають одним із пріоритетних завдань. Сучасні інтеграційні процеси, входження України до Європейського освітнього простору, міжнародний обмін інформацією в різних галузях знань значною мірою впливають на підвищення статусу іноземної мови як важливого засобу комунікації.

Сьогодні, в умовах реформування системи освіти, актуальним залишається питання підготовки висококваліфікованих у науковому та методичному відношеннях фахівців, здатних до творчої активності, ініціативності та самоорганізації. На нові продуктивні підходи до здійснення навчання та виховання в сучасних умовах вказує Концепція нової школи, в якій чітко зазначено, що «нова школа потребує нового вчителя, який може стати агентом змін» [11]. Крім того, важливим кроком є створення інноваційної мережі – поєднання змісту, виробленого на експериментальних майданчиках, масової школи та закладу вищої педагогічної освіти.

У контексті вищезазначеного заслуговує на увагу те, що кафедра методики викладання іноземних мов спільно з кафедрою практики англійської мови Рівненського державного гуманітарного університету беруть активну участь у пілотуванні нової програми з методики навчання англійської мови. Програму було розроблено Британською радою спільно з Міністерством освіти і науки України в межах проекту «Шкільний учитель нового покоління». Вона є складовою реформи професійної підготовки вчителя англійської мови та передбачає перехід системи викладання іноземної мови на якісно новий рівень, урахування сучасні зміни в соціокультурній реальності.

Відповідно до програми визначено нові підходи до проходження студентами педагогічної практики, яка має наскрізний характер і відбувається паралельно з вивченням курсу методики. Зокрема, завершився

перший етап (кероване спостереження) навчальної педагогічної практики на базі загальноосвітніх навчальних закладів Рівного: № 1, 3, 19, 24, 25, спеціалізованої школи № 15, Рівненської гуманітарної гімназії, НВК «Колегіум». На цьому етапі студенти-практиканти мали можливість спостерігати за роботою досвідчених учителів та пов'язати набутий досвід із навчальним матеріалом першого року вивчення курсу методики; відвідували уроки вчителів у тих класах, за якими були закріплені; мали можливість спостерігати за різними сторонами навчальної діяльності, а також за роботою вчителя на уроці, зокрема як він обирає ефективні прийоми досягнення поставлених цілей з урахуванням вікових особливостей учнів та ступеня навчання, як ураховує труднощі навчального матеріалу і рівень підготовленості учнів, як використовує реальні та проєктує навчальні мовленнєві ситуації тощо.

У майбутньому педагогічна практика в загальноосвітніх навчальних закладах дозволить студентам удосконалити набуті знання програмового матеріалу з фахових дисциплін під час розв'язання конкретних методичних завдань, відшліфувати власну підготовленість як до професійної діяльності в цілому, так і до впровадження інтерактивних технологій зокрема.

У цих умовах майбутнім учителям іноземної мови надано свободу творчості та свободу вибору інноваційних моделей і технологій навчання, адже інноваційні явища, які породжують специфіку діяльності педагога в сучасних умовах, обумовлюють перехід від знаннєвої парадигми навчання до особистості, тобто від традиційних методів навчання до інтерактивних.

Висновки. Аналіз вітчизняного та закордонного досвіду дає можливість усебічно дослідити проблеми толерантності в умовах полікультурності сучасного освітнього простору. Проте сьогодні необхідні нові підходи в розробці методології та теорії означеної проблеми, у виявленні концептуально зорієнтованої перспективи, яка б дозволила усвідомити, якого громадянина потрібно виховувати та які почуття в нього формувати, яка б сприяла розвитку толерантної комунікативної поведінки учнівської молоді, формуванню моральних почуттів і звичок, забезпечувала б створення позитивної системи ставлення учнів до дійсності, встановлення толерантних міжкультурних відносин у різних видах діяльності.

Водночас сучасній вітчизняній школі потрібні педагого-професіонали, які не лише здатні формувати творчу, толерантну особистість, а й на високому рівні володіють знаннями зі свого предмета, їм притаманні фундаментальна й психолого-педагогічна підготовка, професійна ерудиція та культура. Досить важливе вміння вчителя застосовувати комунікативні навички через встановлення засобами іноземної мови різноманітних мовленнєвих контактів на основі співпраці, толерантного ставлення у системах «учитель-клас», «учитель-учень», «учень-учень». У майбутньому це допоможе адаптувати свій іншомовний мовленнєвий досвід до рівня вимог програми та можливостей підготовки, а також раціонально використовувати іноземні мови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бех І. Виховання особистості : у 2-х кн. Книга 1. Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади : наук. видання / І. Бех. – К. : Либідь, 2003. – 280 с.
2. Бех І. Як виховувати духовні цінності / І. Бех // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2004. – № 1. – С. 10.

3. Безкоровайна О. Як зробити школу толерантною: можливості і засоби / О. Безкоровайна. – К. : Шкільний світ, 2006. – 128 с.

4. Безкоровайна О. Виховання культури особистісного самоствердження в ранньому юнацькому віці : монографія / О. Безкоровайна. – Рівне : РДГУ. – 2009. – 470 с.

5. Безкоровайна О. Від самоствердження до самореалізації : програма розвитку особистості раннього юнацького віку / О. Безкоровайна. – Рівне : РДГУ, 2009. – 16 с.

6. Безпальча Р. Шляхи мирного розв'язання конфліктів у школі / Р. Безпальча. – К., 2002. – 215 с.

7. Декларація принципів толерантності // Педагогіка толерантності. – 1999. – № 3–4. – С. 175–179.

8. Завірюха Л. Оволодіння засадами толерантності в студентському середовищі / Л. Завірюха // Педагогіка толерантності. – 2003. – № 1. – С. 76.

9. Зязюн І. Філософія виховання як очікування відповідальної дії / І. Зязюн // Вища освіта України : теоретичний та науковий часопис № 2 (додаток 1). –

Київ = Рівне, 2007. – Т. 1. – С. 14–20. – (Тематичний випуск «Педагогіка вищої школи : методологія, теорія, технології»).

10. 5168757290198243 Кендзьор П. Інтеграція через діалог: система організації полікультурного виховання у школі : [монографія] / П. Кендзьор. – Львів : Панорама, 2016. – 378 с.

11. Сойчук Р. Л. Виховання національного самоствердження в учнівській молоді : монографія / Р. Л. Сойчук. – Рівне : видавець Зень О., 2016. – 416 с.

12. Сухомлинська О. Концептуальні засади формування духовної особистості на основі християнських моральних цінностей / О. Сухомлинська // Шлях освіти. – 2002. – № 4. – С. 13–19.

13. Швачко О. Толерантність як психолого-соціального феномен / О. Швачко // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2001. – № 2. – С. 154–170.

14. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : mon_koncept_ja-nova_ukrajinska_shkola.pdf.

15. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.britishcouncil.org.ua.

Дата надходження до редакції: 27.02.2017 р.

УДК 373.5.015.31:316.42 (043.3)

Катерина ЖУРБА,

кандидат педагогічних наук,

провідний науковий співробітник

лабораторії громадянського та морального

виховання, старший науковий співробітник

Інституту проблем виховання НАІПН України

ДІАГНОСТИКА ВИХОВАНOSTI СМИСЛОЖИТТЄВИХ ЦІННОСТЕЙ УЧНІВ ОСНОВНОЇ ТА СТАРШОЇ ШКОЛИ

У статті представлена діагностика вихованості смисложиттєвих цінностей в учнів основної та старшої школи. Значна увага приділяється розкриттю знань, уявлень, переживань, поведінки дітей. Запропоновано комплекс діагностувальних методів, зокрема емпіричні, опитувальні, поведінкові, метод експертних оцінок, аналіз творчих робіт, педагогічне спостереження. Охарактеризовано рівні вихованості смисложиттєвих цінностей учнів основної та старшої школи: активний, конструктивний, залежний, пасивний.

Ключові слова: смисложиттєві цінності, методи діагностики, рівні вихованості, учні основної та старшої школи.

В статті представлена діагностика вихованості смисложиттєвих цінностей в учнів основної та старшої школи. Особливу увагу приділяється розкриттю знань, уявлень, переживань, поведінки дітей. Представлено комплекс діагностичних методів, зокрема емпіричні, опитувальні, поведінкові, метод експертних оцінок, педагогічне спостереження. Дані характеристики рівнів вихованості смисложиттєвих цінностей в учнів основної та старшої школи: активний, конструктивний, залежний, пасивний.

Ключевые слова: смысложизненные ценности, методы диагностики, уровни воспитанности, ученики основной и старшей школы.

In the article the diagnosis the meaning of life in students of basic and high school. Much attention is paid to the disclosure of knowledge, ideas, feelings, behavior of pupils basic and high school. Presented diagnostic range of methods, including: empirical methods, questionnaires, behavioral, Analysis of creative works, the method of expert assessments, teacher observation. It is found levels of education of the meaning of life values in students basic and high school principal: active, constructive, dependent, passive.

Key words: meaning of life values, diagnostic methods, levels of politeness, students basic and high school.

Виховання смисложиттєвих цінностей у старшокласників – надважлива проблема покоління, яке прагне позитивних змін у соціальному й особистому житті, намагається знайти ті цінності, які допоможуть у майбутньому. Негативні прояви та кризові стани українського соціуму, політики, економіки певною мірою нівелюють та деформують уявлення школярів основної та старшої школи про смисложиттєві цін-